

ПРИНЦИПИ ЕКОНОМІКИ УНІВЕРСИТЕТІВ

З. С. Сейдаметова

РВНЗ «Кримський інженерно-педагогічний університет»

Fulbright Scholar

Duke University (Durham, NC, USA)

zarema@cs.duke.edu

В. А. Темненко

Таврійський національний університет ім. В.І. Вернадського

valery.temnenko@gmail.com

У статті запропоновані: (1) ідея про формування зв'язку питомої величини бюджетного фінансування (у розрахунку на одного зарахованого абітурієнта) і середнього тестового бала зарахованих абітурієнтів; (2) ідея про залежність номінальної плати, яка встановлюється за комерційне навчання, від величини цього середнього балу; (3) ідея залежності величини індивідуальних знижок з цієї номінальної плати від індивідуального балу зарахованого абітурієнта. Запропонована також ідея зміни схеми розрахунку вартості навчання.

Автори вважають, що не тільки доходи університетів потребують великої прозорості та зрозумілості для суспільства, а й витрати університетів повинні бути відкриті для громадськості. Університети повинні публічно періодично, не рідше одного разу на рік, звітувати у своїх витратах з чітким зазначенням статей витрат, що перевищують певний мінімальний рівень, наприклад, одну тисячу гривень.

Ключові слова: принципи ранжування університетів, бюджетне фінансування, принцип розкриття витрат (disclosure rules).

PRINCIPLES OF UNIVERSITY ECONOMICS

Z. Seidametova

Crimean Engineering and Pedagogical University, Duke University,

zarema@cs.duke.edu

V. Temnenko

Tavrian National University

valery.temnenko@gmail.com

The authors write about: (1) the idea of forming the specific connection value budget funding (per enrolled applicant) and average test points of enrolled students, (2) the idea of the dependence of the nominal fee, which is set for commercial education, the magnitude of grade point average, (3) the idea of the dependence of the individual discounts for this nominal fee credited to the individual applicant. The authors also suggest an idea of changing the formula of calculating the cost of training.

Authors suggest that not only the income of universities need a lot of transparency and clarity to the public, but also the costs of universities should be open to the public. Universities should publicly periodically, at least once a year to report on their expenditures with a clear indicating the cost of items that exceed a certain minimum level. The authors write about: (1) the idea of forming the specific connection value budget funding (per enrolled applicant) and average test points of enrolled students, (2) the idea of the dependence of the nominal fee, which is set for commercial education, the magnitude of grade point average, (3) the idea of the dependence of the individual discounts for this nominal fee credited to the individual applicant. The authors also suggest an idea of changing the formula of calculating the cost of training.

Authors suggest that not only the income of universities need a lot of transparency and clarity to the public, but also the costs of universities should be open to the public. Universities should publicly periodically, at least once a year to report on their expenditures with a clear indicating the cost of items that exceed a certain minimum level.

Keywords: principles of ranking universities, budget funding, disclosure rules.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

Вища освіта України продовжує реформуватися. Рушійною силою реформ є не тільки вимоги Болонського процесу, але й реалії мінливого світу. Суть вищої освіти неможливо виразити будь-якою короткою формулою, але невід'ємною компонентою цієї формули є розуміння того, що освіта не тільки частина соціальної та духовної тканини суспільства, а й дещо належне до сфері послуг. Споживачем цих послуг є молоде покоління; гаманці батьків та бюджетне фінансування становлять основу економіки вищих навчальних закладів. Крім ремесла – часто погано засвоєного, і погано викладеного – споживач освітньої послуги купує і деяку впевненість в собі, деяку самооцінку. Чи можна порівняти формальну вартість отриманої освітньої послуги і відповідний нематеріальний продукт, придбаний покупцем?

Проблеми економіки освіти обговорюються широко, зокрема, в монографії С. А. Белякова [1] освітлено стан та проблеми розвитку економіки вищої освіти в Росії. В монографії [1] розглянуті питання організації управління освітою, фінансування і розвиток діяльності, яка приносить доходи, тощо. Питанням ранжирування американських університетів і коледжів приділяє увагу Національне бюро економічних досліджень (National Bureau of Economic Research), наприклад, таким питанням присвячена стаття американських економістів Крістофера Евері, Марка Глікмана, Керолайн Хоксбі, Андрю Метрика [8]. У 2004 р. Європейська дослідницька організація EU-RA (European Research Associates) реалізувала проект, пов'язаний з питаннями освіти, на тему «Фінансування вищої освіти в Європі» [23]. Проблема модернізації вищої освіти в Європі в частині фінансування та з урахуванням соціальних аспектів приділено увагу в дослідженні [22]. Знаходження шляхів диверсифікації проектів для університетських досліджень, вплив зовнішнього фінансування на управління фінансами в університетах представлені в звіті експертної групи [5].

У монографії [6], статтях розглядаються питання, пов'язані зі звітністю в американській вищій освіті, дані моделі систем звітності в університетах [9; 12; 14; 15].

Процедури довгострокового планування університетських бюджетів представлені на сайтах багатьох університетів світу. Відносно свіжий зразок подібного документа [10], представлений університетом Торонто, містить опис принципів бюджетного планування до 2016 р.

Метою даної статті є формулювання базових принципів економіки університетів, серед яких ранжування ВНЗ за середнім балом зарахованих абітурієнтів, зв'язок бюджетного фінансування та середнього тестового бала, механізми оплати за навчання, публічна звітність про витрати.

Попередня версія запропонованих ідей була опублікована в статті авторів [6].

Ранжування університетів по середньому балу зарахованих абітурієнтів. Існують різні рейтинги університетів, світові та національні. До критеріїв якості світових рейтингів входить, наприклад, кількість нобелівських лауреатів, які працюють в університеті, середній імпаکت-індекс статей, опублікованих викладачами університету [7; 13]. Чи є ці чинники в дійсності важливими для покупця освіти в сфері дизайну, реклами або мерчандайзингу? Національні рейтинги університетів часто базуються на ще менш суттєвих критеріях – наприклад, перемоги студентів в олімпіадах з різних навчальних предметів (у цих олімпіадах беруть участь соті частки відсотка від числа студентів). Введення національного стандартизованого тестування абітурієнтів дозволяє внести певну кількісну міру престижу навчального закладу або конкретних спеціальностей в навчальному закладі, зробити певні висновки на основі більш-менш правдивих і порівнянних даних. Як сказано в статті [17, 24], головним елементом реальної звітності в освіті є «правда в дії» («truth in action»), а не «правда без дії» («truth without action»).

РЕЗУЛЬТАТИ ТЕОРЕТИЧНОГО АНАЛІЗУ ПРОБЛЕМИ

Деякі діячі української освіти, які мають вельми слабе уявлення про суть і завдання стандартизованого тестування, вважають, що результати тестування дозволяють ранжувати школи, які були закінчені абітурієнтами. Однак за підготовку абітурієнта відповідають не тільки школи, а й репетитори, сім'я, соціальне оточення – вичленувати внесок кожної складової успіху чи поразки практично неможливо. Навпаки, ці результати дозволяють однозначно ранжувати вищі навчальні заклади, в які будуть прийняті абітурієнти. Статистичні характеристики тестування для абітурієнтів, зарахованих в конкретний університет, є чудовою паспортною характеристикою цього університету. Ці характеристики дозволяють ранжувати вищі навчальні заклади України, принаймні, за шкалою престижу серед абітурієнтів. Можливо, це ранжування за своїми результатами буде вельми дивним для нашого суспільства, і чим дивовижніше будуть ці результати, тим сильніше буде опір ректорського корпусу до самої ідеї такого ранжирування.

Нормативний зв'язок бюджетного фінансування університету і абітурієнтського рейтингу. Ми готові піти навіть далі, і внести на розгляд українського суспільства ідею про формування зв'язку питомої величини бюджетного фінансування (у розрахунку на одного зарахованого

абітурієнта) і середнього тестового бала зарахованих абітурієнтів – чим вище середній бал абітурієнтів, тим вище питоме бюджетне фінансування. Цілком ринкової нам здається також ідея про залежність номінальної плати, яка встановлюється за комерційне навчання, від величини цього середнього балу, а також залежності величини індивідуальних знижок з цієї номінальної плати від індивідуального балу зарахованого абітурієнта. Багато університетів Америки застосовують подібний диференційований підхід: висока індивідуальна плата за навчання може супроводжуватися різними гнучкими знижками з цієї номінальної оплати; ці знижки можуть охоплювати до 75 % студентів, що навчаються в університеті; величина цих знижок може залежати не тільки від економічного стану сімей абітурієнтів, але і, перш за все, від їх академічної успішності [11].

Застосування середнього балу зарахованих абітурієнтів в якості основи економіки вищої освіти дозволить внести, як мінімум, деяку ілюзію об'єктивності, як в надмірну самовпевненість деяких вишів, так і в невиправданий комплекс неповноцінності інших.

Фінансування університетів: не календарне, а по одиницях навчання. Ми хотіли б запропонувати також зміну схеми розрахунку вартості навчання. Ми вважаємо, що плата за навчання (несуттєво – з бюджетних коштів, або з коштів самого учня, або з коштів спонсорів), усупереч поширеним в Україні правилам, повинна розраховуватися і вноситися не за деякий фіксований календарний період (семестр або навчальний рік), а окремо за кожну вивчаєму дисципліну – при тому, що студент повинен мати право вибору дисциплін, які вивчаються і право вибору темпу навчання. В свою чергу такий підхід має на увазі, що окремі дисципліни (кафедри, викладачі) конкурують за увагу і гаманці студентів, та частку бюджетного фінансування. Зауважимо, що задача розподілу студентів і професорів з навчальних дисциплін (система реєстрації студентів) є класичною базовою задачею технології проектування – задачею, яка відображена в багатьох сучасних підручниках з проектування та програмування [3, 16–17], [5, 254–255].

Такий підхід до фінансування університетів передбачає істотну зміну процедур обліку і планування навчальної діяльності, що, безсумнівно, викличе активний опір не тільки ректоратів, а й деканатів та навчальних відділів університетів в Україні. Якщо університети зуміють подолати цей неминучий опір, то вища освіта України отримає сучасні та прозорі процедури обліку і планування.

Позитивне кільце успіху і вимір прагматичної ефективності вищої освіти. Як відомо, економіка вищої освіти в усьому світі влаштована таким чином, що плата за навчання і бюджетне фінансування наукових досліджень, як правило, не компенсують реальні витрати на навчання студентів [11]. Багато високопрестіжних університетів світу субсидують навчання своїх клієнтів за рахунок фінансової підтримки благодійних фондів, великих корпорацій, власних випускників та інших донорів [11]. Щоб претендувати, зокрема, на підтримку власних випускників, університет повинен хоча б частини з них давати освіту, що дозволяє їм отримувати достатньо високі доходи. Ці високі доходи в свою чергу підвищують престижність університету та привабливість його для найбільш здібних абітурієнтів, які перетворюються пізніше в ефективних і успішних випускників. Так формується позитивне кільце успіху (рис. 1): *кращі абітурієнти – успішні випускники – високі доходи випускників – високі доходи університету – престиж університету – найкращі викладачі – кращі абітурієнти ...*

В Україні поки не проводилося досліджень, які дозволяють обчислити таку прагматичну ефективність університетської освіти. Подібні дослідження проводилися в США та Австралії. Наприклад, 24-й міністр праці США (Secretary of Labor) Елейн Л. Чао (Elaine L. Chao), яка працювала в кабінеті Президента США Джорджа Буша з 2001 по 2009 рр., повідомляла в інтерв'ю журналу «The Wall Street Journal» у 2008 р., що особи найманої праці, які мають ступінь бакалавра, заробляли в середньому більш 1400 доларів в тиждень, при цьому рівень безробіття серед них становив тільки 2,2 %. Навпаки, американці, які мають тільки атестат про шкільну освіту, заробляли в середньому тільки 528 доларів на тиждень, і рівень безробіття серед них становив 8,3 % [21]. Правда, наведені вище дані відносяться до докризового часу. За даними [25], представленими американським бюро трудової статистики (US Bureau of Labor Statistics), в лютому 2012 р. рівень безробіття серед американців, які мають тільки шкільну освіту, становить 8,3 % (у лютому 2011 р. – 10,7 %), а серед тих, хто має ступінь бакалавра і вище – 4,2 % (у лютому 2011 р. – 4,4 %). Найбільше безробіття в 2011 р. було серед випускників американських університетів, які мають спеціальність «архітектура», вона становила 13,9 % серед володарів ступеня бакалавра у віці від 22 до 26 років. Це результат економічної кризи, яка більшою мірою зачепила будівельну галузь. Низький рівень безробіття є відзначеним серед випускників за спеціальностями, які мають відношення до медицини, бізнесу, інженерії, освіти, психології, соціальної роботи. Найвищі заробітки зафіксовані у випускників, які мають спеціальність нафтова інженерія – 3300 доларів на тиждень, хімічна інженерія, електрична інженерія – 2270 доларів на тиждень, комп'ютерна інженерія, фізика – 2104 доларів на тиждень.

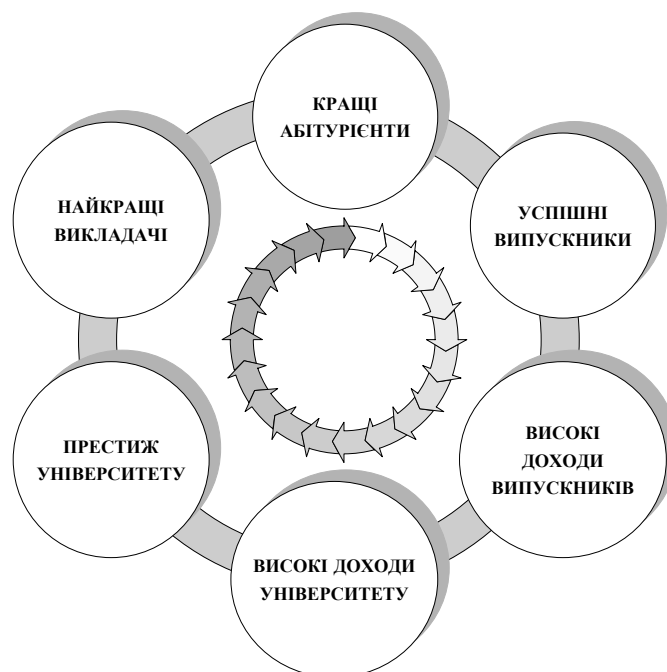

Рис. 1. Позитивне кільце успіху

Участь національного бізнесу у витратах на освіту. Для деяких спеціальностей та напрямів підготовки на пострадянських просторах сучасний бізнес вже готовий брати на себе частину витрат на освіту. Це пов'язано з тяжкою кадровою ситуацією в деяких сферах, наприклад, в ІТ-бізнесі. Вважається, що при існуючих темпах зростання ІТ-бізнесу навіть в мегаполісах неможливо знайти необхідну кількість фахівців адекватної кваліфікації. Одна зі статей на цю тему в російській газеті «Коммерсант» мала характерну назву «У Москві люди скінчилися» [4]. Це відчуття кадрової катастрофи змушує деякі фірми фінансувати навчання в магістратурі великих університетів. Нам не відомі приклади подібних дій в Україні, але кадрова ситуація в українській ІТ-сфері не відрізняється радикально від російської ситуації. В кінці 2011 р. Верховна Рада України в першому читанні ухвалила за основу проект Закону «Про економічний експеримент Щодо Створення сприятливих умов для розвитку в Україні індустрії програмної продукції» (Законопроект № 8267) [2]. Цей Закон спрямований на розвиток ІТ-індустрії України, створення умов для легалізації ринку розробки програмного забезпечення. Передбачається, що він буде сприяти щорічному збільшенню робочих місць не менш, ніж на 20 % від кількості працівників, зайнятих в ІТ-сфері України.

«Правила розкриття» витрат університетів. Ми вважаємо також, що не тільки доходи університетів потребують великої прозорості та зрозумілості для суспільства, а й витрати університетів повинні бути відкриті для громадськості. На нашу думку, університети повинні публічно періодично, не рідше одного разу на рік, звітувати у своїх витратах з чітким зазначенням статей витрат, що перевищують певний мінімальний рівень, наприклад, одну тисячу гривень. Подібні «правила розкриття» (the disclosure rules) застосовуються, зокрема, в США по відношенню до професійних спілок, що робить фінанси профспілок і витрати керівників профспілок транспарентними для рядових членів профспілки та інших громадян країни; застосовується «правило розкриття» і для освіти. У дослідженнях [16; 20; 24] подано роз'яснення вимог, правила розкриття, що містяться в законі НЕОА (Higher Education Opportunity Act) [19], прийнятому Конгресом США в серпні 2008 р. (це нова сучасна версія закону США про вищу освіту від 1965 р.).

Деталі закону НЕОА складні і вплетені в складну і щільну правову тканину США, непорівнянну якісно з параметрами системи законів України. Але «правило розкриття» само по собі, як якийсь принцип функціонування вищої освіти, як ми вважаємо, може бути введено законодавцем в сферу українського права.

Нинішнє покоління українських ректорів – продукт радянського номенклатурного відбору – навряд чи сприйме з ентузіазмом ідею транспарентності своїх витрат. Проте часи змінюються, змінюються і ректори університетів.

ВИСНОВКИ

1. Запропоновано новий спосіб ранжирування вищих навчальних закладів України за середнім балом зарахованих абітурієнтів.
2. Запропоновано встановлення нормативного зв'язку між величиною питомого бюджетного фінансування та середнім тестовим балом зарахованих абітурієнтів.
3. Запропоновано встановити індивідуальні знижки з оплати за навчання, що залежать від індивідуального тестового бала зарахованого абітурієнта.
4. Запропоновано нову схему оплати за навчання – не за фіксований календарний період, а окремо за кожну досліджувану дисципліну; ця ідея перебуває в тісному зв'язку з ідеєю елективного – з правом вибору дисциплін, що вивчаються і вибору темпу навчання кожним студентом.
5. Запропонована ідея стимулювання участі національного бізнесу у витратах на вищу освіту.
6. Запропоновано зробити публічною звітність університетів про їх витрати з чіткою індикацією причин будь-якого витрати, що перевищує деяку мінімальну суму (ітемізація витрат).

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Беляков С. А. Новые лекции по экономике образования / Сергей Анатольевич Беляков. – М. : МАКС Пресс, 2007. – 424 с.
2. Верховная Рада приняла в первом чтении законопроект в поддержку ИТ-отрасли [Електронний ресурс]. – URL : <http://www.itukraine.org.ua/news.php?idnews=172>
3. Кватрани Т. Визуальное моделирование с помощью IBM® Rational® Software Architect и UML™. / Т. Кватрани, Дж. Палистрант. – М. : КУДИЦ-ПРЕСС, 2007. – 192 с.
4. Рагимова С. В Москве люди кончились // Приложение к газете «Коммерсантъ» № 72/П(3889), 28.04.2008.
5. Сейдаметова З.С. Подготовка инженеров-программистов по специальности «Информатика» : [монография] / Зарема Сейдалиевна Сейдаметова. – Симферополь : Крымучпедгиз, 2007. – 480, [1] с.
6. Сейдаметова З. С. Экономика университетов : принципы ранжирования, финансирования и отчетности вузов / З. С. Сейдаметова, В. А. Темненко // Ученые записки Крымского инженерно-педагогического университета. Выпуск 12. Экономические науки. – Симферополь : НИЦ КИПУ, 2008. – С. 235-238.
7. Academic Ranking of World Universities (2011). The Access Mode : <http://www.shanghairanking.com/ARWU2011.html>
8. Avery, C. A, Glickman, M., Hoxby, C., Metrick, A. (2004) Revealed Preference Ranking of U.S. Colleges and Universities. National Bureau of Economic Research; working paper № 10803. The Access Mode : <http://www.nber.org/papers/w10803>
9. Bathgate, K., Colvin, R. L., Silva, E. (2011) Striving for Student Success : A Model of Shared Accountability. Education Sector Report. USA : Washington, DC.
10. Budget Report 2011-12 and Long Range Budget Guidelines 2011-12 to 2015-16. University of Toronto. The Access Mode : <http://www.planningandbudget.utoronto.ca/>
11. Calhoun, C. (2006) The University and the Public Good. Thesis Eleven, 84, SAGE Publications, 7–43. (ruskii perevod : Kalkhun, K. (2007) Universitet i obshchestvennoe blago. Poliarnaia zvezda, 15 oktiabria 2007. The Access Mode : http://zvezda.ru/prn_612.htm)
12. Carey, K. (2006) College Rankings Reformed. Education Sector Report. USA : Washington, DC.
13. Carey, K. (2007) Truth without Action : The Myth of Higher-Education Accountability. Change : The Magazine of Higher Learning, 24–29. The Access Mode : <http://www.educationsector.org/publications/truth-without-action-myth-higher-education-accountability>
14. Carey, K., Aldeman, C. (2008) Ready to Assemble : A Model State Higher Education Accountability System. Education Sector Report. USA : Washington, DC. The Access Mode : <http://www.educationsector.org/publications/ready-assemble-model-state-higher-education-accountability-system>
15. Carey, K., Aldeman, C. (2009) Ready to Assemble : Grading State Higher Education Accountability Systems. Education Sector Report. USA : Washington, DC.
16. Carey, K., Kelly, A. (2011) The Truth behind Higher Education Disclosure Laws. Education Sector Report. USA : Washington, DC. The Access Mode : <http://www.educationsector.org/publications/truth-behind-higher-education-disclosure-laws>
17. Carey, K., Schneider, M. (2010) Accountability in American Higher Education. USA : Palgrave

- Macmillan.
18. Diversified Funding streams for University-based research : Impact of external project-based research funding on financial management in Universities. (2009) Expert Group report; Sabine Herlitschka (chair). Luxembourg : Office for Official Publications of the European Communities.
 19. Higher Education Opportunity Act. (2008) P. L. 110–315, Aug. 14, 2008. P. 3077–3508. The Access Mode : <http://www.gpo.gov/fdsys/pkg/PLAW-110publ315/pdf/PLAW-110publ315.pdf>
 20. Hopkins, B.R., Gross, V. C., Schenkelberg, T. J. (2011) Nonprofit Law for Colleges and Universities : Essential questions and answers for officers, directors, and advisers. USA : John Wiley & Sons, Inc.; Hoboken, NJ, 565–571.
 21. Minitier, B. (2008) Interview with Elaine L. Chao «I See Opportunities in This Country a Little Differently». The Wall Street Journal, July 12, 2008; The Access Mode : <http://online.wsj.com/article/SB121581603642047221.html>
 22. Modernization of Higher Education in Europe 2011 : Funding and Social Dimension. (2011) Brussels : Education, Audiovisual and Culture Executive Agency.
 23. The Financing of Higher Education in Europe. Project of Education. (2004) European Research Associates (EU-RA).
 24. Tromble, K. (2008) The Higher Education Opportunity Act I : new reporting and disclosure requirements for colleges and universities. Nacuanotes, 6, 4a, Princeton, NJ, USA.
 25. U.S. Bureau of Labor Statistics : Employment status of the civilian population 25 years and over by educational attainment. The Access Mode : <http://www.bls.gov/news.release/empsit.t04.htm>

REFERENCES

1. Beliaikov, S. A. (2007) Novye lektsii po ekonomike obrazovaniia. Moskva : MAKS Press.
2. Verkhovnaia Rada priniala v pervom chtenii zakonoproekt v podderzhku IT-otrasli. The Access Mode : <http://www.itukraine.org.ua/news.php?idnews=172>
3. Kvatrani, T. (2007) Vizual'noe modelirovanie s pomoshch'iu IBM® Rational® Software Architect и UML™. Moskva : KUDITS-PRESS.
4. Ragimova, S. (2008) V Moskve liudi konchilis'. Prilozhenie k gazete «Kommersant'», 72/P(3889), 28.04.2008.
5. Seidametova, Z. S. (2007) Podgotovka inzhenerov-programmistov po spetsial'nosti «Informatika» : monografiia. Simferopol' : Krymchpedgiz.
6. Seidametova, Z. S., Temnenko, V. A. (2008) Ekonomika universitetov : printsipy ranzhirovaniia, finansirovaniia i otchetnosti vuzov. Uchenye zapiski Krymskogo inzhenerno-pedagogicheskogo universiteta, 12, Ekonomicheskie nauki, Simferopol' : NITs KIPU, 235–238.
7. Academic Ranking of World Universities (2011). The Access Mode : <http://www.shanghairanking.com/ARWU2011.html>
8. Avery, C. A, Glickman, M., Hoxby, C., Metrick, A. (2004) Revealed Preference Ranking of U.S. Colleges and Universities. National Bureau of Economic Research; working paper № 10803. The Access Mode : <http://www.nber.org/papers/w10803>
9. Bathgate, K., Colvin, R. L., Silva, E. (2011) Striving for Student Success : A Model of Shared Accountability. Education Sector Report. USA : Washington, DC.
10. Budget Report 2011-12 and Long Range Budget Guidelines 2011-12 to 2015-16. University of Toronto. The Access Mode : <http://www.planningandbudget.utoronto.ca/>
11. Calhoun, C. (2006) The University and the Public Good. Thesis Eleven, 84, SAGE Publications, 7–43. (russkii perevod : Kalkhun, K. (2007) Universitet i obshchestvennoe blago. Poliarnaia zvezda, 15 oktiabria 2007. The Access Mode : http://zvezda.ru/prn_612.htm)
12. Carey, K. (2006) College Rankings Reformed. Education Sector Report. USA : Washington, DC.
13. Carey, K. (2007) Truth without Action : The Myth of Higher-Education Accountability. Change : The Magazine of Higher Learning, 24–29. The Access Mode : <http://www.educationsector.org/publications/truth-without-action-myth-higher-education-accountability>
14. Carey, K., Aldeman, C. (2008) Ready to Assemble : A Model State Higher Education Accountability System. Education Sector Report. USA : Washington, DC. The Access Mode : <http://www.educationsector.org/publications/ready-assemble-model-state-higher-education-accountability-system>
15. Carey, K., Aldeman, C. (2009) Ready to Assemble : Grading State Higher Education Accountability Systems. Education Sector Report. USA : Washington, DC.
16. Carey, K., Kelly, A. (2011) The Truth behind Higher Education Disclosure Laws. Education Sector Report. USA : Washington, DC. The Access Mode : <http://www.educationsector.org/publications/truth-behind-higher-education-disclosure-laws>

17. Carey, K., Schneider, M. (2010) *Accountability in American Higher Education*. USA : Palgrave Macmillan.
18. *Diversified Funding streams for University-based research : Impact of external project-based research funding on financial management in Universities*. (2009) Expert Group report; Sabine Herlitschka (chair). Luxembourg : Office for Official Publications of the European Communities.
19. Higher Education Opportunity Act. (2008) P. L. 110–315, Aug. 14, 2008. P. 3077–3508. The Access Mode : <http://www.gpo.gov/fdsys/pkg/PLAW-110publ315/pdf/PLAW-110publ315.pdf>
20. Hopkins, B.R., Gross, V. C., Schenkelberg, T. J. (2011) *Nonprofit Law for Colleges and Universities : Essential questions and answers for officers, directors, and advisers*. USA : John Willey & Sons, Inc.; Hoboken, NJ, 565–571.
21. Minitier, B. (2008) Interview with Elaine L. Chao «I See Opportunities in This Country a Little Differently». *The Wall Street Journal*, July 12, 2008; The Access Mode : <http://online.wsj.com/article/SB121581603642047221.html>
22. *Modernization of Higher Education in Europe 2011 : Funding and Social Dimension*. (2011) Brussels : Education, Audiovisual and Culture Executive Agency.
23. *The Financing of Higher Education in Europe*. Project of Education. (2004) European Research Associates (EU-RA).
24. Tromble, K. (2008) *The Higher Education Opportunity Act I : new reporting and disclosure requirements for colleges and universities*. *Nacuanotes*, 6, 4a, Princeton, NJ, USA.
25. U.S. Bureau of Labor Statistics : *Employment status of the civilian population 25 years and over by educational attainment*. The Access Mode : <http://www.bls.gov/news.release/empsit.t04.htm>

Стаття надійшла до редакції 22.11.2013 р.